

І. Ф. Літвінова,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0674-8728>

А. А. Кулакевич,

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В СІМ'ЯХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

проспект Любомира Гузара, 1, 03058, Київ, Україна

E-mails: irina_litvinova@ukr.net, nastyakulakevich000@gmail.com

Мета: дослідити нормативні засади, причини та наслідки домашнього насильства серед українських військовослужбовців під час російської агресії. **Методи дослідження:** документальний аналіз і синтез, аналіз об'єктивних даних правоохоронних і військових структур та ін. **Результати:** узагальнено основні причини домашнього насильства серед військовослужбовців під час війни, зокрема психологічні та соціальні фактори. Визначено рівень нормативно-правової бази щодо запобігання та реагування на такі випадки та визначено шляхи вдосконалення системи підтримки військовослужбовців та їх сімей. **Обговорення:** розглянуто вплив бойового стресу, посттравматичного стресового розладу (ПТСР), тривалої розлуки з родиною та соціальної ізоляції на поведінку військових в сім'ї. Проаналізовано правові ініціативи та програми психологічної реабілітації для запобігання насильству в сім'ї. Пропонується встановити спеціальну підготовку, консультування та підтримку військовослужбовців задля запобіганню насильства в сім'ї.

Ключові слова: домашнє насильство; військовослужбовці; посттравматичний стресовий розлад (ПТСР); психічне здоров'я військовослужбовців; психологічна реабілітація; військовий стан; російська агресія.

Постановка проблеми та її актуальність.

Домашнє насильство є однією з найсерйозніших соціальних проблем сучасного суспільства, яка особливо загострюється в умовах збройних конфліктів. Російська агресія, яка триває з 2014 року, суттєво вплинула на психічне здоров'я воїнів та їхніх родин. Постійний бойовий стрес, переживання втрат, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), тривала розлука з близькими та соціальна ізоляція стають ключовими факторами, які напружують сімейні стосунки та можуть призвести до випадків домашнього насильства.

Військові, які повертаються із зони бойових дій, часто відчувають труднощі з адаптацією до цивільного життя. Порушення психоемоційного стану, невинні внутрішні конфлікти та відсутність достатньої психологічної підтримки

можуть призвести до агресії, яка проникає в родинне коло. Це негативно позначається не лише на самих бійцях, а й на їхніх рідних – дружинах, дітях та інших членах родини.

Актуальність даної проблеми зумовлена збільшенням випадків домашнього насильства під час військових дій та після повернення військовослужбовців із зони бойових дій. Належний аналіз цього явища та впровадження ефективних механізмів його запобігання є важливими кроками на шляху збереження психічного здоров'я військовослужбовців та захисту їхніх сімей.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Важливою джерельною базою для опрацювання цієї теми стали публікації науковців, таких як: І. Гончаренко, О. Мазур, В. Омелянович, Д. Тичина, Ю. Завгородній,

О. Романов, В. Лисенко, О. Пономаренко, М. Довженко, С. Чорний, Л. Жук, Н. Федоренко, І. Мартинюк, та інші. Проте, незважаючи на наявність наукових досліджень, більшість з них зосереджена на загальних аспектах психологічної реабілітації та лікування ПТСР. Проблема домашнього насильства серед військовослужбовців залишається малодослідженою.

Метою статті є дослідження причин та наслідків домашнього насильства серед українських військовослужбовців під час російської агресії та розробка заходів щодо його запобігання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Домашнє насильство – одна з найгостріших соціальних проблем сучасного суспільства, яка має тяжкі наслідки для потерпілих, сім'ї та суспільства в цілому. Воно проявляється в різних формах – фізичному, психологічному, сексуальному та економічному насильстві та завдає значної шкоди здоров'ю та благополуччю постраждалих осіб. Під час збройних конфліктів проблема домашнього насильства загострюється, оскільки військові дії створюють додаткові фактори ризику, які впливають на поведінку та психологічний стан учасників бойових дій.

Домашнє насильство – складне та багатогранне явище, яке виникає під впливом багатьох факторів, часто взаємопов'язаних. Для військовослужбовців проблема ускладнюється специфікою професійної діяльності та умов життя. Коли військовослужбовці повертаються до цивільного життя, вони часто стикаються з труднощами адаптації, що призводить до сімейних конфліктів. Аналіз основних факторів, що сприяють виникненню домашнього насильства серед військовослужбовців, дозволяє краще зрозуміти цю проблему та знайти шляхи її вирішення [1, с. 45].

Основною причиною домашнього насильства серед військовослужбовців є розлади психічного здоров'я, включаючи посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), бойовий стрес і депресію. Учасники бойових дій часто страждають від посттравматичного стресового розладу (ПТСР), який проявляється кошмарними снами, підвищеною дратівливістю, неконтрольованими спалахами агресії та емоційною замкнутістю.

Страждаючи посттравматичним стресовим розладом, військовослужбовці можуть знаходити повсякденні життєві ситуації загрозливими, що змушує їх реагувати агресивно навіть у родинному колі. Бойовий стрес, який накопичується з часом, також призводить до втрати самоконтролю та збільшення домашнього насильства.

Соціальна ізоляція та тривала розлука з родиною є ще одним важливим фактором, що сприяє насильству в сім'ях військових. Військовослужбовці проводять значну кількість часу в зоні бойових дій або на полігонах, що призводить до втрати емоційного зв'язку з рідними. Коли військовослужбовці повертаються додому після тривалої відсутності, вони часто почуваються чужинцями у власній родині. У той же час їхні партнери можуть відчувати втому, тому що їм доводиться самотійно виконувати роботу по дому та виховання дітей [8, с. 27].

Ще одним критичним фактором є соціальна ізоляція ветеранів після закінчення служби. Після повернення багато військовослужбовців стикаються з нерозумінням з боку цивільного населення, через що вони відходять від суспільства. Відсутність підтримки та неможливість поділитися своїми переживаннями створює вакуум, у якому накопичуються негативні емоції, які згодом виливаються у насильницькі дії щодо близьких.

Фінансова нестабільність є ще однією основною причиною зростання домашнього насильства серед військовослужбовців. Після повернення до цивільного життя багато ветеранів відчують труднощі з працевлаштуванням, через що вони почуваються непотрібними та незахищеними. Втрата стабільного доходу стає джерелом конфлікту в родині, особливо якщо військовий був єдиним годувальником.

Відсутність ресурсів може обмежити доступ до медичної допомоги та психологічної реабілітації, що лише погіршує ситуацію. Економічний тиск і відсутність перспектив часто спонукають військовослужбовців до агресивної поведінки та роблять членів родини об'єктом свого розчарування.

Алкоголь і наркотики – це звичайні способи, які ветерани використовують, щоб тимчасово

полегшити психологічний біль і втекти від реальності. Вживання психоактивних речовин знижує самоконтроль, провокує агресивну поведінку та підвищує ймовірність фізичного насильства в родині. У нетверезому стані військовослужбовці часто без видимих причин виявляють агресію, що робить їх поведінку непередбачуваною для близьких.

Військовослужбовці, які страждають на посттравматичний стресовий розлад, вдвічі частіше зловживають алкоголем, що підвищує ризик сімейних конфліктів.

З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році кількість випадків домашнього насильства серед військовослужбовців значно зросла, створюючи додатковий виклик для держави, суспільства та родин, які потребують захисту.

За офіційною статистикою, кількість кримінальних проваджень за фактами домашнього насильства в Україні продовжує зростати. Якщо у 2022 році через війну фіксація таких випадків була ускладнена через масові переміщення та початковий шок, то у 2023 році зареєстровано понад 2 705 випадків, що на 11% більше, ніж у 2021 році [10]. У 2024 році ситуація лише погіршилася: за перші п'ять місяців року кількість випадків насильства збільшилася на 51% порівняно з аналогічним періодом минулого року [9]. Ці цифри свідчать про глибоку кризу, яка охоплює не лише військових, а й їхні родини.

В таблиці 1 наведемо кількість зареєстрованих кримінальних проваджень за статтею 126-1 Кримінального кодексу України «Домашнє насильство» за період 2021–2024 років.

Таблиця 1

Кількість зареєстрованих проваджень про домашнє насильство (2019-2024)

Рік	Кількість зареєстрованих проваджень
2019	1068
2020	2213
2021	2 432
2022	1 498
2023	2 705
2024	8 185

Джерело: [9], [10].

Представлені дані підтверджують, що проблема домашнього насильства в умовах війни стала гострішою. Важливо зазначити, що хоча зростання кількості зареєстрованих проваджень може свідчити про ефективнішу роботу правоохоронних органів, воно також вказує на погіршення психологічного стану населення.

Однією з найбільш вразливих груп у цьому контексті є військовослужбовці та їхні родини, які відчують найбільший вплив стресових факторів, пов'язаних із війною. Зростання кількості випадків домашнього насильства серед цієї категорії населення пояснюється особливими психологічними і соціальними викликами, з якими вони стикаються.

Психоемоційний стан військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, часто зазнає важких випробувань, що може мати віддалені наслідки для їхнього здоров'я та сімейного жит-

тя. Посттравматичний стресовий розлад є одним із найпоширеніших психічних захворювань серед військовослужбовців, які брали участь у бойових діях. За даними досліджень І. Гончаренко [2] та О. Мазур [5], ПТСР проявляється повторюваними спогадами, кошмарними сновидіннями, гіперзбудженням та емоційною відстороненістю. Військовослужбовці часто переживають епізоди флешбеків – раптових спогадів про бойові дії, які супроводжуються сильними емоційними та фізичними реакціями.

Подібні симптоми можуть призвести до проблем з пристосуванням до мирного життя, погіршення сімейних стосунків, емоційної ізоляції. В. Омелянович у своїй монографії зазначає, що військовослужбовці з посттравматичним стресовим розладом часто уникають соціальних контактів і можуть проявляти

надмірну агресивність у повсякденних життєвих ситуаціях. Це, у свою чергу, створює напруженість у стосунках із близькими, іноді призводить до насильства в сім'ї.

У багатьох випадках військовослужбовцям, які повертаються додому, важко відновити емоційний зв'язок зі своїми сім'ями. Повсякденні конфлікти в сім'ї вони часто сприймають як загрозу і реагують на них непропорційно агресивно. О. Пономаренко зазначає, що відсутність належної реабілітації та підтримки після повернення з війни сприяє накопиченню негативних емоцій та фрустрації, що підвищує ризик домашнього насильства.

Досвід інших країн, особливо США та Великої Британії, свідчить про важливість своєчасної діагностики та лікування психічних розладів у військовослужбовців. Згідно з дослідженнями Д. Гроссмана, військовослужбовці США, які пройшли активний період реабілітації після служби, мали значно нижчий рівень агресії та психологічних проблем.

У Великій Британії існують програми, які надають психологічну підтримку не лише військовослужбовцям, а й їхнім родинам, щоб допомогти їм краще зрозуміти, як підтримати своїх близьких у період адаптації. І. Мартинюк зазначає, що подібні програми необхідно впроваджувати і в Україні, щоб знизити рівень насильства в родинах військових та сприяти стабільності соціального середовища.

Досвід Ізраїлю також є показовим, після кожного бойового завдання солдати проходять обов'язкову психологічну реабілітацію. Ю. Завгородній наголошує у своїй роботі, що завдяки таким заходам ізраїльські військові показують значно кращі результати в адаптації до мирного життя, а рівень домашнього насильства серед ветеранів залишається низьким [3].

Основним нормативно-правовим актом, який регулює питання попередження домашнього насильства в Україні, є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII. Закон встановлює правові та організаційні засади попередження домашнього насильства, механізми захисту потерпілих та регулює діяльність органів, відповідальних за реагування на такі

випадки. Цей закон передбачає: обов'язок держави створювати реабілітаційні програми для постраждалих; можливість застосування невідкладних заходів щодо винного; надання соціальних послуг та правової допомоги потерпілим. Важливо зазначити, що до категорії суб'єктів закону входять усі громадяни України, у тому числі військовослужбовці. Водночас специфіка служби та бойовий досвід виділяють військових в окрему категорію, яка потребує додаткових заходів захисту та реабілітації.

Законодавство України містить норми, які захищають права військовослужбовців та членів їх сімей. Відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-XII держава гарантує військовослужбовцям психологічний супровід та реабілітацію після участі в бойових діях. Стаття 11 цього закону встановлює обов'язок органів влади забезпечувати соціальний захист сімей військовослужбовців, включаючи доступ до психологічних послуг та правовий захист у випадках домашнього насильства.

Проте практика показує, що ці стандарти мають декларативний характер, а механізми впровадження часто залишаються недопрацьованими. У багатьох випадках подружжя та діти військовослужбовців, які постраждали від насильства, не отримують необхідної допомоги, тому що бояться звернутися до правоохоронних органів або вважають, що це зашкодить кар'єрі військових [2].

Протягом останніх років Верховна Рада України активно працює над удосконаленням законодавства у сфері соціальної адаптації ветеранів. У 2020 році було прийнято Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» № 3551-XII, який надає комплекс заходів соціальної реабілітації ветеранів та членів їхніх сімей, включаючи психологічну підтримку та правову допомогу.

У 2023 році до Кримінального кодексу України (ст. 126-1) внесено зміни, які передбачають посилення відповідальності за домашнє насильство. Військовослужбовці, які вчиняють домашнє насильство, можуть бути тимчасово

відсторонені від служби та повинні пройти програму для кривдників.

Проте ці заходи поки що не вирішують належним чином проблему домашнього насильства серед військовослужбовців із посттравматичним стресовим розладом або іншими психічними розладами. Законодавчі ініціативи щодо створення спеціалізованих центрів підтримки сімей військових та ветеранів ще обговорюються [7].

Незважаючи на існуючу законодавчу базу, існує ряд проблем із правоохоронною діяльністю у сфері попередження домашнього насильства серед військовослужбовців:

1) відсутність спеціалізованих програм реабілітації для військовослужбовців – більшість програм мають загальний характер і не стосуються особливостей бойового стресу та посттравматичного стресового розладу;

2) недостатня підготовка правоохоронних органів – поліцейські та соціальні працівники часто не мають достатніх знань про особливості роботи з військовослужбовцями, які повертаються із зон бойових дій;

3) низька довіра до правоохоронних органів. Члени сімей військовослужбовців часто уникають звернення за допомогою, бо бояться, що це може зашкодити кар'єрі військовослужбовців або призвести до дискредитації;

4) брак кваліфікованих спеціалістів – в Україні обмежена кількість психологів та соціальних працівників, які мають досвід роботи з військовослужбовцями та їхніми родинами.

Україна має розвинену законодавчу базу у сфері протидії домашньому насильству, але захист сімей військовослужбовців потребує додаткових зусиль та вдосконалення правоохоронних механізмів. Для ефективного вирішення цієї проблеми необхідно створити спеціальні реабілітаційні програми для військових, забезпечити якісну підготовку поліцейських і соціальних працівників, а також створити мережу центрів підтримки сімей ветеранів. Лише комплексний підхід знизить рівень домашнього насильства серед військовослужбовців та сприятиме соціальній стабільності в суспільстві.

Психологічна реабілітація та соціальна адаптація військовослужбовців мають вирішальне

значення для повернення до мирного життя та збереження психічного здоров'я. В Україні діють як державні, так і неурядові програми підтримки військовослужбовців та їхніх родин [6].

Українське законодавство гарантує безоплатну соціально-психологічну реабілітацію військовослужбовців. Зокрема, Міністерство оборони України реалізує програми психологічного відновлення військовослужбовців та їх сімей. У жовтні 2024 року розпочався новий етап проекту з психологічної реабілітації та відновлення психологічної стійкості військовослужбовців Сил оборони за підтримки програми НАТО «Людодцентричний підхід» у рамках комплексного пакету допомоги Україні.

Окрім державних програм, в Україні також активно працюють неурядові організації, які надають психологічну допомогу військовослужбовцям. Наприклад, Асоціація ресурсної психології та психотерапії Molfa Hub розробила програми психологічної реабілітації та реінтеграції для військовослужбовців та ветеранів, включаючи індивідуальні заняття з психологами, групову психотерапію, медитативні практики та йогу.

Міжнародні партнери також надають значну підтримку Україні у сфері психологічної реабілітації військових. Зокрема, НАТО реалізує програми підвищення стійкості та психологічної підтримки українських воїнів. Досвід інших країн, таких як США та Ізраїль, демонструє ефективність комплексних підходів до реабілітації, які включають як медичну, так і соціальну підтримку ветеранів.

Важливим аспектом реабілітації є підтримка сімей військових. Деякі медичні реабілітаційні центри в Україні пропонують можливість пройти реабілітацію разом із сім'єю, що сприяє кращій адаптації та відновленню сімейних стосунків.

Незважаючи на наявність різноманітних програм, існує потреба в їх подальшому розвитку та адаптації до конкретних потреб українських воїнів. Співпраця державних органів, громадських організацій та міжнародних партнерів є запорукою ефективної реабілітації та соціальної адаптації військовослужбовців та їх сімей.

Громадянське суспільство та волонтерські організації в Україні відіграють ключову роль у наданні психологічної підтримки сім'ям військовослужбовців, організації волонтерських ініціатив та реалізації соціальних проєктів з протидії насильству.

В умовах збройного конфлікту родини військовослужбовців стикаються з численними психологічними проблемами, такими як: страх за своїх близьких, адаптація до нових реалій і боротьба з наслідками посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Громадські організації активно надають психологічну допомогу цим родинам. Наприклад, міжнародний благодійний фонд «Українська фундація громадського здоров'я» під керівництвом Галини Скіпальської координує впровадження в Україні інноваційних методів соціальної роботи з метою підтримки жінок, дітей та молоді, які опинились у складних життєвих обставинах [7].

Із початком військової агресії на сході України значного розвитку набув волонтерський рух. Волонтери організовують центри допомоги, забезпечують військових необхідними ресурсами та підтримують їхні родини. На думку Національного інституту стратегічних досліджень, волонтерство стало важливою складовою суспільного розвитку та основою розвитку громадянського суспільства в Україні.

Громадські організації здійснюють численні соціальні проєкти з попередження та протидії домашньому насильству. Наприклад, проєкт Фонду ООН у галузі народонаселення (ЮНФПА) «Міста та громади, вільні від насильства в сім'ї» спрямований на створення громадських систем для запобігання та реагування на домашнє та гендерне насильство. В Україні працює більше тисячі спеціалізованих служб по боротьбі з насильством, які надають допомогу постраждалим та проводять інформаційні кампанії для підвищення обізнаності населення.

Громадянські та волонтерські організації в Україні роблять значний внесок у підтримку сімей військовослужбовців, організовують волонтерські ініціативи та впроваджують соціальні проєкти з протидії насильству. Їхня діяльність є невід'ємною частиною процесу подо-

лання наслідків конфлікту та зміцнення соціальної єдності в країні.

Домашнє насильство серед військово-службовців є серйозною суспільною проблемою, яка потребує комплексного підходу до її вирішення. Військові, які повертаються із зон бойових дій, часто стикаються з проблемами психічного здоров'я, такими як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія та емоційна нестабільність. Ці фактори можуть спровокувати конфлікти в сім'ях, що призведе до ескалації насильства. Для попередження цього явища важливо вдосконалювати систему психологічної допомоги, підтримувати державу та створювати ефективні програми соціальної адаптації військовослужбовців та їхніх родин [4].

Одним із ключових напрямів вирішення проблеми є вдосконалення психологічної підтримки військовослужбовців. Участь у бойових діях залишає глибокі емоційні сліди, і не всі військовослужбовці можуть самостійно впоратися з психологічною травмою. Необхідним кроком є створення додаткових післяротацийних центрів психологічної реабілітації, які спеціалізуються на роботі з ветеранами та військовослужбовцями. Важливим аспектом є також залучення фахівців, які мають досвід роботи з посттравматичними розладами. Практика таких країн, як США та Ізраїль, свідчить про ефективність створення спеціальних програм реабілітації військовослужбовців, які включають індивідуальне консультування, групове навчання та роботу з членами їх сімей.

Держава повинна відігравати більш активну роль у підтримці сімей військовослужбовців, оскільки проблема домашнього насильства є не лише особистою, а й соціальною. Забезпечення правового захисту та психологічної підтримки сімей військовослужбовців має бути пріоритетом державної політики. Наприклад, слід створити державні програми для надання фінансової підтримки та доступу до безкоштовних юридичних консультацій сім'ям, які постраждали від насильства. Крім того, важливо розвивати механізми запобігання насильству шляхом організації інформаційних кампаній та освітніх

проектів для військовослужбовців та їхніх родин.

Одним з важливих аспектів є підвищення кваліфікації соціальних працівників та правоохоронців. Вони часто перші стикаються з випадками домашнього насильства, тому їх навчання має бути спеціально зосереджене на роботі з військовослужбовцями та їхніми родинами. Проведення тренінгів та освітніх семінарів, спрямованих на вивчення особливостей роботи з людьми з посттравматичним стресовим розладом чи іншими психічними розладами, дозволить ефективніше реагувати на випадки насильства та запобігати його ескалації.

У довгостроковій перспективі необхідно вибудувати системний підхід, що включає як профілактику, так і лікування наслідків насильства в сім'ях військовослужбовців. Лише тісна співпраця державних установ, волонтерських організацій та міжнародних партнерів може створити ефективну систему підтримки військовослужбовців та їхніх родин. Таким чином, запобігання домашньому насильству серед військовослужбовців стане важливою частиною загальної стратегії соціального захисту країни та сприятиме зміцненню суспільства в умовах триваючого збройного конфлікту.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що домашнє насильство серед військових під час російської агресії є складним і багатограним явищем, яке потребує глибокого аналізу та комплексного підходу до свого вирішення. Воєнні дії не лише змінюють життя військовослужбовців, а й суттєво впливають на їхні сім'ї, створюючи умови для виникнення конфліктів та агресії у родинному середовищі. Основними причинами домашнього насильства є не тільки проблемні моменти в родині, а й бойовий стрес, особливо посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), соціальна ізоляція, тривала розлука з родиною та економічні труднощі. Вплив цих факторів є значним і може призвести до руйнування сімей та погіршення психологічного стану як самих воїнів, так і їхніх рідних.

Аналіз показує, що існуючі державні та недержавні програми реабілітації відіграють важливу роль у поверненні військовослужбовців до мирного життя та збереження здорових відно-

син в родині без насильства, але їх кількість та ефективність все ще недостатні для охоплення всіх, хто потребує допомоги. Також залучення членів сімей військовослужбовців до різних соціальних програм є необхідним, особливо в період воєнних дій, де домашнє насильство набирає обертів. Держава має активніше інтегрувати механізми підтримки та правового захисту сімей військовослужбовців, які зазнають домашнього насильства, де потерпають від нього не лише члени сім'ї, а й самі військовослужбовці. Прийняття спеціальних законодавчих ініціатив та змін до чинних нормативно-правових актів сприятиме своєчасному реагуванню на насильницькі інциденти та сприятиме створенню превентивних заходів для уникнення подібних ситуацій у майбутньому та допоможе зменшити показники випадків домашнього насильства в Україні.

Особливе значення мають волонтерські та громадські організації, які часто першими відгукуються на потреби військовослужбовців та їхніх родин. Їх внесок у сфері соціальної адаптації та психологічної допомоги є неоцінним, але ця робота потребує більшої координації та підтримки з боку держави. Спільні проекти державних і громадських структур дозволять створити єдину систему реабілітації, яка охопить усі аспекти повернення воїнів до мирного життя та допоможе зберегти багато сімей.

Важливо також зазначити, що міжнародний досвід вирішення подібних проблем може стати цінним джерелом для вдосконалення системи підтримки українських військових у сфері протидії домашнього насильства. Програми соціальної інтеграції та підтримки ветеранів у таких країнах, як США, Ізраїль та Велика Британія, демонструють ефективність комплексного підходу, що включає медичну допомогу, психологічну реабілітацію та соціальну адаптацію, які відіграють велику роль у житті не тільки військового, а й у родині для підтримки здорових стосунків між ними.

Отже, для вирішення проблеми домашнього насильства серед сімей військовослужбовців необхідно: 1) удосконалення системи психологічної реабілітації військовослужбовців та їх

сімей; 2) посилення правового захисту потерпілих та створення механізмів запобігання насильству; 3) розширення співпраці державних органів та громадянського суспільства; 4) реалізація просвітницьких програм для підвищення обізнаності військовослужбовців та їх сімей про наслідки бойового стресу та шляхи його подолання; 5) розробка та впровадження спеціалізованих програм соціальної адаптації ветеранів.

Лише комплексний підхід із залученням державних органів, громадських організацій та міжнародних партнерів дозволить знизити рівень домашнього насильства серед сімей військовослужбовців, забезпечити їх психічне здоров'я та сприяти соціальній стабільності родин в Україні.

Література

1. Актуальні проблеми сімейного насильства: монографія / Т.О. Перцева та ін.; за ред. Т.О. Перцевої та В.В. Огоренко. Дніпро, 2021. С. 143–144.

2. Гончаренко І. Посттравматичний стресовий розлад як наслідок війни у військовослужбовців та цивільних осіб. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. № 2. С. 112–118.

3. Гоуг Ч. Одного разу воїн – воїн назавжди. Як повернутися до звичного життя після бойових дій. Київ: Yakaboo Publishing, 2023. 280 с.

4. Запобігання та реагування на гендерно зумовлене насильство під час війни та в післявоєнних умовах: досвід та рекомендації жіночих громадських організацій / І. Адільханян та ін. Відень: WAVE, 2022. С. 4.

5. Мазур О. Посттравматичний стресовий розлад в умовах воєнного стану. *Академія*. 2023. № 1. С. 45–56.

6. Омелянович В. Психічні розлади воєнного часу: монографія. Київ: Видавництво «WarBooks», 2022. 352 с.

7. Про запобігання і протидію домашньому насильству: Закон України від 07 груд. 2017 р. № 2229-VIII, станом на 31 бер. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 08.01.2025).

8. Тичина Д.М. Запобігання домашньому насильству в Україні: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 612 с.

9. В Україні на 80% збільшилися випадки домашнього насильства. *Офіс Генпрокурора*. URL: https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20241003-v-ukrayini-na-80-zbilshilis-vypadky-domashnogo-nasylstva-ofis-genprokurora/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.01.2025).

10. Аналітика домашнього насильства в Україні. *Opendatabot*. URL: https://opendatabot.ua/analytics/domestic-violence-2023?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.01.2025).

References

1. Aktualni problemy simeynoho nasylstva: monohrafiya / T.O. Pertseva ta in.; za red. T.O. Pertsevoyi ta V.V. Ohorenko. Dnipro, 2021. S. 143–144.

2. Honcharenko I. Posttravmatychnyy stresovyy rozlad yak naslidok viyny u viyskovosluzhbovtiv ta tsyvilnykh osib. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*. 2023. № 2. S. 112–118.

3. Houg CH. Odnogo razu voyin – voyin nazavzhdy. Yak povernutysya do zvychnoho zhyttya pislya boyovykh diy. Kyiv: Yakaboo Publishing, 2023. 280 s.

4. Zapobihannya ta reahuvannya na henderno zumovlene nasylstvo pid chas viyny ta v pislyavoyennykh umovakh: dosvid ta rekomendatsiyi zhinchykh hromadskykh orhanizatsiy / I. Adilkhanyan ta in. Viden: WAVE, 2022. S. 4.

5. Mazur O. Posttravmatychnyy stresovyy rozlad v umovakh voyennoho stanu. *Akademiya*. 2023. № 1. S. 45–56.

6. Omelyanovych V. Psykhichni rozlady voyennoho chasu: monohrafiya. Kyiv: Vydavnytstvo «WarBooks», 2022. 352 s.

7. Pro zapobihannya i protydiyu domashn'omu nasylstvu: Zakon Ukrainy vid 07 hrud. 2017 r. № 2229-VIII, stanom na 31 ber. 2023 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (data zvernennya: 08.01.2025).

8. Tychyna D.M. Zapobihannya domashnomu nasylstvu v Ukraini: monohrafiya. Kyiv: «Vydavnytstvo Lyudmyla», 2023. 612 s.

9. V Ukraini na 80% zbilshyls vypadky domashnoho nasylstva. *Ofis Henprokurora*. URL: https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20241003-v-ukrayini-na-80-zbilshilis-vypadky-domashnogo-nasylstva-ofis-genprokurora/?utm_source=chatgpt.com (data zvernennya: 09.01.2025).

10. Analitika domashnoho nasylstva v Ukraini. *Opendatabot*. URL: https://opendatabot.ua/analytics/domestic-violence-2023?utm_source=chatgpt.com (data zvernennya: 09.01.2025).

Iryna Litvinova, Anastasiia Kulakevych

DOMESTIC VIOLENCE IN THE FAMILIES OF MILITARY SERVANTS

State University «Kyiv Aviation Institute»
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03058, Kyiv, Ukraine
E-mails: irina_litvinova@ukr.net, nastyakulakevich000@gmail.com

Purpose: to investigate the normative foundations, causes and consequences of domestic violence among Ukrainian servicemen during the Russian-Ukrainian war. **Research methods:** documentary analysis and synthesis, analysis of objective data from law enforcement and military structures, etc. **Research methods:** the main causes of domestic violence among servicemen during the war are summarized, in particular psychological and social factors. **Results:** the main causes of domestic violence among military personnel during the war, including psychological and social factors, are summarized. The level of the regulatory framework for preventing and responding to such cases is determined and ways to improve the system of support for servicemen and their families are identified. **Discussion:** the effects of combat stress, PTSD, prolonged separation from family, and social isolation can lead to emotional distance, increased irritability, and communication difficulties within military families. These factors often contribute to misunderstandings, conflict, and in some cases, domestic violence. Addressing these challenges requires a comprehensive approach that includes legal measures, psychological rehabilitation, and family support programs. Establishing regular counseling sessions, support groups, and specialized training for soldiers and their families can help mitigate the negative effects, promote healthier relationships, and facilitate reintegration into civilian life. Building resilience within military families is essential to prevent long-term psychological and emotional strain. By fostering open communication and promoting awareness of mental health resources, families can better navigate the challenges associated with military life. Additionally, expanding access to crisis hotlines and emergency counseling services can provide immediate support during periods of heightened stress. Encouraging greater community involvement and social reintegration programs can also reduce the sense of isolation experienced by returning soldiers. Ultimately, a proactive and multi-faceted approach can strengthen family bonds, reduce the risk of domestic violence, and promote overall well-being for both service members and their loved ones.

Key words: domestic violence; servicemen; post-traumatic stress disorder (PTSD); psychological rehabilitation; war.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2025